

Pernaviæ, excud. Joh. N. Reg. Acad. Typograph

i. 31931017

Reverendissimo Patri ac Domino
Dno. JACOBO
LANG,

S. S. Theologiæ Doctori Celeberrimo, Duca-
tus Esthoniæ, civitatisq; Revalensis Præsuli longe meri-
tissimo, Consistorii Ecclesiastici Præsidi gravissimo, Re-
gii Gymnasii pariter & Scholarum Ephoro vigilan-
tissimo, Mæcenati summo, ætatem deventerando,

ut &

Incluti Emporii

Revalensis

MAGISTRATUI Amplissimo
VIRIS

Nobilissimis & Consultissimis

Dominis Patronis & Promotoribus
meis, devotæ mentis obsequio

jugiter Colendis.

Exiles hæc studiorum meorum primitias in
signum piæ mentis & submissæ observantiæ cum voto
ardenti pro constanter perennatura vestra prosperitate.

Offera ac confecto

Reverendissimi &

oblissimorum nominum Vestrorum

Humillimus & observant. cultor

Gabr. Herlin, A. & R.

Est. 14067

§. I.

Ecclēsiā priscā populi Judaici
ὑπὸ τῇ στοιχείᾳ καὶ νόσῳ δουλωμένην, & promissum
Messiam cum suis officiis & beneficiis sub invo-
lucris umbrisq; legis ceremonialis contemplantem,
singularibus quibusdam *τεκμηρίοις* ac prærogativis
DEUS O. M. fovere & exornare, & ab omnibus aliis
gentibus, cultui idololatræ addictis, separare ac di-
stinguere voluit. Ex iis quanquam numero non
pauci & exigui sunt: tamen hoc vel præcipuo loco
jure videtur censendum, quod non tantum, modo
prorsus gratioso & extraordinario inter ipsos versari
ac ambulare fuerit dignatus, sed & absoluti ad instar
status cujusdam œconomici formam instituere; imo
si parabolam, Judæis hoc in negotio creberrime usur-
pari solitam, hæc adhibere liceat, velut maritus apud
suam matronam (qui ipsis loquendi mos est) pecu-
liarem collocare *σκήνωσιν*. In finem hunc, ipsis de-
sertum pervagantibus per Moysen servum suum id in
mandatis dedit, ut struerent sibi Tabernaculum, cu-
jus is esset scopus, sic exponente R. Nachmanide
והמך במשכן הוא מקום מנוחת השכנה ut foret locus
pro sede & quiete specialis DEI præsentis. Hujus constru-

ctio ut iis eo melius innotesceret, & Divinae intentioni accuratius conformaretur, Dominus ipse Mo-
 (a) *Exod.* si, dum per dies 40. in monte cominorabatur (a) ex-
 24. v. 18. actissimum ejus typum conspiciendum exhibuit (3)
 (3) *Exod.* Quia id ratione factum sit, hujuscemodi propemodum
 25. & 26. verbis edicere conatur Scriptor facundissimus Philo
 (γ) *lib.* (γ) Tabernaculi apparatus ex oraculis in monte Moses didi-
 3. *de vit.* cerat, futuri aedificii contemplatus ideas incorporaas, ad qua-
Mosis e- rum exemplar intelligibile oportebat designari sensibiles imagi-
dit. Fran- nes. Et mox: Sic igitur forma exemplaris impressa est in
cof. pag. mentem prophetae designata latenter absq. ulla materia, figuris
 655. indivisibilibus. Posteaquam sic magnifici hujus Tiento-
 rii fabrica repræsentata fuerat, non defuere artifices,
 qui opus hoc strenue & feliciter adgrederentur. In-
 ter quos inprimis celebratur nomen Bezaleelis, qui,
 R. Aben Esra interpretante de eo scripturae testimo-
 (δ) *Exod.* nium (δ), repletus erat scientia Arithmetices, Geometrices,
 31. v. 3. proportionum, Astronomices, Physices & Pneumatices, adeo,
 ut (in iis) antecelleret omnes homines etatis suae. Habuit
 (a) *vid.* insuper sibi cognita arcana arcæ & Meracæ; arcam
plura de enim respondere throno gloriæ: quod scriptoris יס Baal
eodem e- Turim acumen est. Cujus opinionis rationem adducit
logia in hanc, quod scriptura, cum ad singulorum tabernacu-
Sobar li vasorum commemorationem nude dixisset וַיַּעַשׂ
para sc. & fecit, solummodo ubi ad structuram arcæ pervenit,
Exod. nomen exprimat artificis: Et fecit Bezaleel (ε) Hoc tam
בְּקִיר egregio Magistro, opem ipsi ferente Ahaliabo, una-
col. 398. quævis hujus sacri aedificii pars cum omnibus suis lo-
edit. Lu- cis, atriis, aulaeis, tegumentis ac utensilibus apte &
blin. pulchre ad ideam, Mosi ostensam, composita atque
 coor-

coordinata est, sicuti id ex graphica omnium descri-
 ptione in Tabernaculi historia cuivis legenti est ob-
 vium.

§. II.

PRæfigurasse DEUM per portati-

lem hanc domum ejusq. contenta res abstrusas,
 sublimes & cœlestes Judæi ferme omnes unanimiter
 consentiunt. Unum duntaxat ex iis sufficit audire
 R. Aben Chaviv, ad tractat. Beracot cap. 5. (ε), ita
 חלום כלומר כחלום המבשר והמקדש וכל כליהם
 המנורה והשלחן והמזבח לציורים שכלים ולהתבונן
 מהם ראיות העליונות: Exhibuit nobis DEUS B. figuras
 (ε) *En I-*
frae edit.
Cracov.
fol. 31.

Tabernaculi, Sanctuarii, omnisq. supellectilis eorum (utpote)
 candelabri, mense & altarium in typos Spirituales, ad intelli-
 gendum ex illis veritates supernas. Quanam vero fuerint
 res illæ, quæ per ista visibilia Symbola adumbraban-
 tur, commentatores textus literales, Allegorici & My-
 stici inter se non convenire videntur. Inter primi
 generis interpretes inclyti nominis est R. Aben Esra.
 Is cum verba scripturae vers. ult. ex cap. 25. *Exod.*
 וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת מִצְבַּח הַזָּהָב וְאֶת הַמִּנְיָה
 explicaturus est, primo tædiosum & vagum instituit discus-
 sum de existentis hujus universi, earumq. speciebus
 variis, de anima ejusq. diversis in corpore
 partibus diversis: mox inde comparatione sumpta
 docere incipit, qua ratione DEUS gloriosus, qui suâ
 præsentia mundum universum replet, in loco uno ma-
 gis quam altero suam potentiam exserat: dein ait in
 hujus Tabernaculi & arcæ structura grandia myste-

ria latuisse, à DEi Spiritu revelanda: Hominem in se gestare formam mundi superioris: exstitisse in Tabernaculo, quod appellat mundum intermedium, res octodecim, totidemq; iis respondentes in mundo superno, in microcosmo etiam reperiri totidem, adducens testimonium R. Saadiae.

§. III.

Allegorias qui sectantur, non uno modo in prodendis circa sacrarii hujus significationem ingenii sui argutiis procedunt, sed prorsus diversis, ut quidem apud eos in argumento hoc parum certi reperire liceat, liberæ ut plurimum ac arbitrariæ commentandi methodo rationiq; insistentes. Exemplo id probatum dare in proclivi foret, nisi prolixitate sua parerent nauseam, imo & à Scopo nostro alienum esset; Nam nos heic rudem solummodo aliquam Propitiatorii *συναγωγῆς* meditati sumus, ad quam ut planiorem panderemus viam, non nisi maxime palmaria quædam *ὑπομνήματα* & præliminaria, usibus in sequentibus inservitura, de Tabernaculo in genere volumus præmittere. Suppeditabunt autem largam exemplorum messem tum supra laudatus scriptor Philo Judæus locis variis, quibus Sanctuarii historiam persequitur, tum R. Schimeon in jalkut ad parasch. Exod. *הַרְוֹמָה*, qui, si lubet, heic consuli poterunt.

§. IV.

§. IV.

Altius multo quam ceteri heic adsurgunt ipsorum Kabbalistæ, qui non tantum ad ideam superioris confectum statuunt Tabernaculum inferius, sed & illud insuper addunt, quod non prius erectum sit superius, quam esset inferius fabrefactum. Dicunt, quod Moses viderit Metatronem aliquo post tempore in suo Sanctuario ministraturum, defungente Pontificis Maximi munere Michaeli in Tabernaculo Metatronis ad morem scilicet eundem, quo vices suas obit Sacerdos Maximus supernus in superioribus in Tabernaculo inquam occulto, quod non revelatur. Et hoc in mysterio mundi futuri. Tabernacula esse duo, unum absconditum & supernum, Metatronis alterum. Duos esse Pontifices, unum *אֵל קַדְמוֹת* Lucem primam, alterum Michaeli in inferioribus (*ז*), qui loci quantum concordent cum capp. 9. & 10. Ep. ad Hebr. benevoli Lectoris examini & censuræ dijudicandum relinquimus.

§. V.

Inter sacratissima autem & nobilissima universi Tabernaculi Mosaici *מִשְׁכָּנֵי מֹשֶׁה* insigni inprimis sanctitate & reverentia elucet conspicuum illud DEiq; insidentis majestate gloriosum operculum, quo arcam scriptura obtectam fuisse memorat. Præterquam enim quod in parte Sanctuarii omnium sanctissima Cherubinis suis eminuerit, constitueritque

(Soban. in Genes. edit. Lublin. col. 741. in marg. & parasch.

הַרְוֹמָה פקודי col. 396.

que omnium sacrorum operum, quæ intra Tabernaculi ambitum disposita erant, quandam veluti coronidem, actum præ cunctis reliquis Levitici cultus maxime notabilem & illustrem Expiatorium scil. coram eo perfectum fuisse, eundemq; ad hoc, ceu ad genuinum suum correlatum respexisse, præeunte Scriptura tuto affirmamus. Utinam vero in hujus præclarissimi operis antitypo repræsentando, uti in aliis minoris sæpe momenti rebus arguti illi ac ingeniosi Judæorum Magistri fidelem nobis mutuare vellent operam, liceret tum sanè gloriari satis auspicato ad elegantissimæ hujus materiæ considerationem attulisse nos pedem; quandoquidem sic exharmonia & testimoniis antiquitatis Judaicæ, quæ apud eruditos magni haud raro æstimari solent, præcipuorum aliquot scripturæ locorum orthodoxa explicatio, quæ ad propitiatorium tanquam cynoluram intendunt digitum, adversus pravas multorum detorsiones strophasque confirmari illustrariq; posset amplius, quo etiam pacto non prorsus ingrata futura esset Theologiæ studiosis præsens tractatiuncula. Verum heic id aperte fatendum erit, quantum meæ tenuitati adhuc constat, quod boni illi Doctores, mythicos nunc intelligo, in explicandis Propitiatorii arcanis partim nimis sint (2) *Vid. Sohar in* parci steriles & jejuni, partim tam obscuri & intellectus difficiles, dum omnia ad suas Sephiroth trahunt, ut paucis omnino, qui ad ea evolvenda accedunt, quæ de arcæ mysteriis apud eos scripta habentur, gloriari liceat, se ab iis abscedere doctiores (3). Consistet propterea conatus hic noster in nuda & simplici vocum & Histo-

(2) *Vid. Sohar in*
Exod. parasc.
ויקהל
col. 383.
edit. Lublin.

& Historiæ analysi, prout ea apud Mosen ad litteram enarratur. Ut autem ordinis servetur ratio melior erit textus ipse omnium primo proferendus, atq; ad ejus ductum singula quæ habitura erunt declaratione opus, sub disquisitionem sunt producenda.

Descriptio Propitiatorii.

Exod. Cap. XXV. vers. 17.

ועשית כפרת זהב טהור אמתים וחצי ארכה ואמרה וחצי רחבה : 18. ועשית שנים כרבים זהב מקשרה תעשרה אתה משני קצות הכפרת : 19. ועשה כרוב אחר מקצה מורו וכרוב אחר מקצה מזה מן הכפרת תעשו את הכרבים על שני קצותיו : 20. והיו הכרבים פרשי כנפיהם למעלה סככים בכנפיהם על הכפרת ופניהם איש אל אחיו אל הכפרת יהיו פני הכרבים : 21. ונתת את הכפרת על הארן מלמעלה ואל הארן תתן את הערר אשר אתן אליך : 22. ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפרת מבין שני הכרבים אשר על ארון הערר את כל אשר אצוה אותך אל בני ישראל :

Versio Tremellii & Junii.

Vers. 17. Faciesq; operculum propitiatorium ex auro puro duorum cubitorum cum dimidio longitudine sua, & sesqui cubiti latitudine sua. 18. Et facies duos Cherubinos aureos; continente opere facito eos è duabus extremitatibus operculi ipsius propitiatorii. 19. Fac autem Cherubinum unum ex extremitate hinc, & Cherubinum alterum ex extremitate inde: ex operculo propitiatorio facito Cherubinos in duabus extremitatibus eius. 20. Sintq; Cherubini illi passis alis suis sursum versus obtegentes alis suis operculum illud propitiatorium,

torium, & facieb. suis oöversis unus ad alterum: versus ipsa n. operculum propitiatorium sunt facies Cherubimorum. 21. Impones autem operculum hoc propitiatorium arce ipsi superne, postquam in arca posueris testimonium illud, quod daturus sum tibi. 22. Ubi conveniam tecum, & loquar tecum & superiore parte operculi propitiatorii è medio duorum Cherubimorum, qui erunt super arcam illam testimonii; quacunque præcepero tibi referendo filiis Israelis.

§. VI.

Vocabulum Hebraicum, quo sacrum

hoc arcæ operculum in textu allegato effertur, est כפרה, cujus significationem volunt alii derivare ex sensu Radicis in Kal tegendi, operiendi, pice obducendi: alii ex Piel, placandi & expiandi. Dupliciter idcirco reddi solet, nunc enim videas verbi כפרה & Tegumentum nunc Propitiatorium & Placatorium. Acceptionis prioris ratio evidens & clara est; ex textu namq; apparet, quod fuerit כפרה operimentum arcæ superne apertæ, eiq; instar laminæ impositum, quæ verba sunt Raschi & ben Melech. significatui posteriori quadantenus patrocinator dagesch, mediæ radicali impressum, unde & LXX, qui voc. כפרה per ἡλυσθησαν plerumq; transferunt, nec non B. Lutherus, qui heic adhibet vocabulum auditu dulcissimum Gnadenstuel intuitu illius antitypi, alterum hunc priori anterulerunt. Utraque demum allatarum significationum posthabita alii verbali vocem hanc Hebraicam aptius quadrare existimat R.

Aben

Aben Esra; sic vero ipse disputat: כפרה in vicem erat opertorii ait Japhet (verba) לכפר עליו (quæ pñe de expiatione peccatorum sæpius occurrit) idem significare quod כפרה כסוי obtectionem peccati. Mibi arridet ejus originatio a כפר pretio redemptionis; quia expresse scribitur: & dabit quilibet redemptionis pretium pro anima sua ubi usurpatur pbrasis כפר על נפשותיכם ut pretio hoc redimatis animas vestras. Nititur profecto unaquævis ex tribus hisce tam firmis, solidis & veritati rei congruis rationibus, ut, quænam debeat alteri præponi, præfertim cum ad eandem veluti metam tendant singulæ, & ferme coincident, merito quis ambigat. Interim si una omnino esset eligenda, nobis placeret imprimis ea significatio, quæ intermedio loco adducta fuit: quippe cum eandem non solum Apostolus vir θεοφειδης, ut & interpret Syrus qui reddit כפרה, quod ἡλυσθησαν ἱσχυροποιεῖται est, suo calculo adprobent; sed & celebratissimus ille ritus, a Pontifice in solemnī expiationis die quorannis observatus huic sententiæ adstipuletur. Ubi enim describitur quomodo summus sacerdos ingressus Sanctum sanctorum digito suo in sanguinem jugulati juvenci intincto, sparserit semel sursum supra Propitiatorium versus orientem, & coram Propitiatorio deorsum septies, eoq; typo piamentum præstiterit pro suis populiq; peccatis; ibi (n) vid. verbum כפר in pihel cum suo derivativo כפרה Pro Lev. 16. pitiare cum Propitiatorio haud aliter ac cum matre & Misch. filia conjungitur (n). Ad hanc sententiam ulterius jom. e cap. corroborandam adscribam quoq; pauca ex Philone, s. §. 3. (9) ὁ θεὸς ἡλυσθησαν, inquit, τὴν καλῆται δ' αὐτὸ ἡλυσθη (9) pag. 465.

(9) p. 668. Arcæ operculum: hoc vocatur Propitiatorium. Et alio loco (9): ὅπερ εἰκοθεν εἶναι σὺμβολον, φυσικώτερον μὲν, τῆς ἰλίου θύρας συνεισόδου· ἡ θύρα δὲ, διανοίας πάλιν ἡ ψυχὴ δ' ἐκ αὐτῆς τῆς πόρτης ὑψίστης ἀλογον αἰετοειδὲς καὶ φυσικώτερον ὄντων, ἀπορίας ἔρωτι σὺν ἐπιστήμῃ στήλιν καὶ καθαρῶς αἰετοειδὲς. Cujus (propitiarii) interpretatio si ad naturam applicetur, intelligi potest propitia DEI potentia, si ad mores referatur, significabit mentem sibi ipsi propitiam, quæ concepto amore modestiæ purgare se sciat, compefcatoq; brutam, elatam & inflatam arrogantiam.

§. VII.

Materiam, unde conflatum sit, exprimit versus 17. verbis clarissimis fuisse nim. aurum זהב, minimè vero lignum, auro utrinque obductum, unde constructa fuit arca, intra cujus limbum, quò supernè coërcebatur, operculum hoc uti jam dictum est, demissum fuit. Oportuit porro aurum hoc esse טהור, perfectum & purum, quod nim. clibano vel centies immissum, ne hilum quidem ex sua substantia deperderet. Id volunt Judæi (ipsâ vocis significatione suffragante) cum in Joma (1) tum

(1) fol. 44. 2. in Schemot Rabba (1) ubi septem recensent appellativa, quæ speciei indicandæ causa voci זהב in scripturis adjici solent. In loc. posteriori, qui à priori paululum discrepat, ita sese habent verba: Septem auri species erant in Sanctuario (quarum hæc sunt nomina) aurum טהור, טהור, שחוט, סגור, מזוקק, פרוי, מופן. Aurum טוב

טוב erat aurum bonum, uti ad literam denotat. Aurum טהור, quod cum in fornacem injectum fuisset, de essentia sua nihil amisit. Aurum שחוט, quod tendi & diduci potuit, fili instar. Unde eo usi sunt ad res quaslibet obducendas, veluti, cum pugillares & tabella scriptoria cera inerustantur. סגור ita dictum quod venale expositum ob suam prestantiam clauderet omnes (reliquas) quæ ibi aderant auri (tabernas). מוזקק, quod illinebatur parietibus. Hec vox usurpata etiam reperitur de argento (1) מזוקק ad eo obducendum parietes demorum. Quare vero adpellatur כסף? quia scilicet præ eo omnes auri species amitterent gratiam. Aurum מופן R. Patriki dicit, sulphuri simile fuisse, quod igne accensum (fulgore suo purissimo radiat). In Joma autem (2) fulgore simile fuisse margarite dicitur. Aurum פרוי R. Schimeon adpellationis causam prætexuit hanc, quod non dissimile videretur sanguini juvencorum: alii putant fuisse fructiferum.

§. VIII.

IN verbis præcepti proximè sequentibus traditur illius mensura, quâ longitudinem & latitudinem, quod nim. in longum pateret duos cubitos cum dimidio, in latum vero protenderetur per sesqui cubitum, ut sic arcæ, quam contegeret, quæ binas hæc dimensiones corresponderet ad amussim. Crassitiem quod attinet, illius quidem, etsi nulla ibidem mentio fit, existimant tamen Judæi, eam per bonam consequentiam ex totius fabricæ proportionem non infeliciter & absurde erui posse. Philo de illa in hunc

(μ) p. 668 hunc modum differit (α): *לשם אלהים ועד קד' פלג' ו
משהונוטאי, ב'א'ד' ד' י'ד'ד'ן, מן דא'ניא יעו'א'ט'ר'י'ן מ'א'ל'י'ט'י'
ו'א'ו'י'ס' מ'ע'ו'ן*. Ejus operculi proditur longitudo latitudo-
que, altitudo non item, ut simile sit superficiei geo-
metricæ. Hujus pericopes ne sensus obveniat pau-
lò intricatior, juvabit etiam Judæos alios consulere,
qui suam sententiam super dubio hoc prodiderunt.
Est vero plerorumq; quantum ego cognoscere po-
tui, mens eadem unde unum vel alterum allegasse sat
erit. Propitiatorii longitudo ait Raschi, erat duorum cubito-
rum cum dimidio, respondens longitudini arcæ & latitudini,
ac imponebatur quatuor laterum supremis partibus. Licet
autem in textu non scribatur aperte, quam fuerit crassum;
tamen putant Rabbini nostri, crassitudinem illius fuisse palmi
unius. Ipsi assentitur R. Schimeon in Jalchut (ν): Pro-
di & disce, inquit, (altitudinem) ex minimis inter vasa.
Scriptum est: Et facies ei clausuram palmarem: Sicuti ibi
palmi altitudo est; ita hic quoque.

(ν) edit.
Francof.
fol. 100.
pag. 6.
col. 1.

§. IX.

UT clarum evadat, qua ratione

מ'א'ל'י'ט'י'ן hoc cum arca cohæserit, & quale fuerit
Schema integri, postquam mutuo copulata e-
rant, audiendus iterum est Raschi, qui in commenta-
rio suo ad Exod. (ξ) hoc ipsum succincte delineat. Is
verò sic loquitur: Bezaleel arcas tres construxit, duas ex
auro, unam ex ligno, quarum unaquæq; habuit quatuor latera,
laterumq; oras totidem, erantq; sursum versus patule. Ligne-
am in auream unam commisit, auream vero alteram intra
ligneam hanc deposuit, & hujus oram supremam aurò pretegit.

Ex

(ξ) Bib.
Buxt.
fol. 92.
col. 1.

Ex quo apparet, quod arca & introrsum & extrorsum fuerit
prævestita. Circa labrum extimæ arca habuit in circuitu lim-
bus speciem coronæ, eam cingentis. Ita enim arcam extimam
confecerat, ut supra mediam emeretur, exstantiorq; hac pars
crassiori Propitiatorii parti è regione responderet, & aliquan-
tulum altitudine superaret, adeo ut Propitiatorium, quando
crassioribus laterum partibus incumbibat, limbus tum emi-
neret supra omnem crassitiem Propitiatorii, quantula demum
illa erat, quod signum erat coronæ legis (ο). Ad verba tex-
tus versus 21^{mi} quod spectat, illa, ait Raschi ideo in textu
adposita esse, ut sciret Moses, Propitiatorium non prius im-
poni debuisse arce, quam testimonium illi fuisset insertum.

§. X.

Pervenimus nunc ad consideratio-
nem Cherubinorum, qui erant ornamenta Pro-
pitiiarii perquam eximia, eiq; miram quandam
gratiam conciliabant ac venerationem. De his multi
multa scripserunt, quæ omnia hic commemorare hu-
jus loci non est. Præcipua quædam, quæ partim lu-
cem fœnerari possunt textui, partim ab aliis non no-
tata observavimus, sufficiet pro instituti nostri ratio-
ne tetigisse. Jusserat DEUS, ut fierent hi unum con-
tinens & solidum opus cum *מ'א'ל'י'ט'י'ן*; ea enim horum
mens est, *מ'א'ל'י'ט'י'ן* opere continente facito eos,
ut & eorum, quæ leguntur in versu seq. 19. *מ'ן הכפרה*
מ'ן הכפרה ex propitiatorio facitote Cherubinos, ut
scilicet

(ο) Vid. & Schemot Rabba edit. Amstelod. fol. 152. 1.

scil. non essent corpora separatim facta, & singularia, quæ extremitatibus Propitiatorii jamjam elaborata affigerentur, sed constituerent cum eo massam eandem, cujus media pars malleo pertunderetur; capita autem, seu partes extrema, ex quibus

π) ad E- formarentur Cherubini, in altum protuberarent, (π). Notan-
xod. 25. ter de his in versu 19. adjiciuntur verba: *Fac autem*
vid. Ra- *Cherubinum unum ex extremitate hinc, & Cherubinum alte-*
fchi. *rum ex extremitate inde, posteaquam in versu priori di-*

ctum fuerat: Et facies duos Cherubinos è duabus extremitatibus Propitiatorii; absq̃ illis enim facile quis in eam opinionem incideret, quod à binis ejus lateribus binos quoq̃ oporteret stare Cherubinos, quod fallum foret, cum fuerint non nisi duo, quorum unus prominebat ab extremitate hac, alter ab altera intervallo æquali.

e) Vid.
Ab. Esra
ad Exod. 25. Per extremitates intelligi volunt (e) latera longitudinis, vectes verò, quibus portaretur arca, innodatos fuisse angulis laterum latitudinis. Raschi idem clare adseruat ad Exod. 25, sed sui oblitus ad 1. Reg. 6.

scribit, summitati longitudinis eos impactos fuisse, ut sic Cherubini protensa vectium capita ad latera latitudinis per passas suas alas secundum latera longitudinis utrinq̃ contegerent: debebant namq̃ alæ Cherubinarum expandi, & quidem adeo in altum extolli, ut intercapedo inter infimas illarum partes & Propitiatorium ipsum complecteretur spacium decem palmorum, quemadmodum hoc ex Tract. Talmud. Succa

σ) ad E-
xod. 25. soepe laudatus R. Schelemon Jarchi (σ) evincere conatur habetq̃ aliquatenus adsentientem sibi Paraphrasten Uzielidem, cujus hæc sunt verba: & Cherubini extendent alas suas ad capita usq̃ sua, operientq̃ alis suis

Propitiatorium. Refertur porro de iis versu 20. quod obverterent facies suas alter ad alterum, imo & versus Propitiatorium eas dirigerent. Priora expositione non indigent. Posteriora autem hæc ita explicant commentatores Judæi, quod facies & obtutum suum figerent in Propitiatorii medium, ita nim. ut capita ipsorum non erigerentur ad angulum rectum & perpendiculariter cum corporibus, sed ad π *ἰλασηεν* paulatim proclinaerentur. Videtis R. Aben Efram (7), qui situs Cherubinarum multos pictores in eorum positura delineanda, ut alibi quoq̃ in historia sacra alucinantes argueret erroris.

7) ad Ex-
od. 25.

§. XI.

IN certa aliqua figura simulacris hisce assignanda (quæ principalis est quæstio membri præsentis) mirum, quantum inter se dissentiunt eruditi, aliis alias, tacente heic scriptura, procudentibus formas. Ansam dubitandi præbuit ambigua vocis etymologia, de qua inter se transigere nequeunt. Omnium sententias recensere nimis foret prolixum, tædiosum nimis. In Lectoris tamen gratiam, ut liberè eligat, quamcunq̃ voluerit, non pigror anno- tare potiores. Suspiciantur aliqui vocab. כְּרוּבִים esse figuræ (ut loquuntur Grammatici) compositæ: quidam contra pro simplici pugnant. Ex prioribus nonnulli vocem hanc ex כְּ servili & רֹב, quod proprie multitudinis, & quendam quasi valoris, potentie & reboris

roboris habet sensum, constructam censent. Alii *multiplicandam scientiam* eo intendi, augurantur, αἷς δ' αὖ ἐκ τῆς εἰσεως τοῦ ὁμοιωτικῆς καὶ ἀποδείξεως ποιεῖν. (υ) Alii deniq; itidem ex כ, similitudinis notâ, & nomine כריב, quod syriace *puerum* designat, coaluisse præsumunt. Tertia huic sententiæ utriq; cum Talmudistæ tum Cabbalistæ maximam partem favent, dum imagines hæsc pueris aut angelis fuisse similes tradunt (φ). An vero ambarum priorum opinionum patroni in tertia hac qua formam conspirarint, id quidem nostrum non est dicere. His accensendi sunt illi, qui conjectarunt, Cherubinorum alterum masculi figuram gessisse, alterum fœminæ; frigido argumento ad id adducti, (χ). Inter posteriores qui ab una & simplici radice trilitera vocis hujus originem deducunt, eos prætereo, qui vel arabicum כריב h. e. *navis æstuararia* vel כריב *pressit, arctavit*, vel etiam Hebraica כריב *rexit* quartâ radicali extrusâ, vel קריב *appropinquavit*, in subsidium vocant. Et silvis aliorum judiciis, in eorum partes transeo, qui confugiunt ad thema כריב, quod Chaldaicè, Syriacè, & Arabicè arandi significatum importat. Quod enim ad hanc etymologiam attinet, adstruunt eam rationes validæ. Illarum prima proferri potest hæc, quod in linguâ Hebraicâ figuræ compositæ appellativa occurrant rarissimè; Alteram producit R. Aben Esra (ψ), quod nempe ה demonstrati-

u) Phil. lib. 3. de vit. Mos. p. 668. Q) Vid. Bava Bathz.
fol. 99. 1. Chagiga fol. 13. 2. Sohar. Parasc. Bereschit col. 94.

χ) Sobar. Parasc. Levit. אֶרֶץ מִדְבָּר col. 105. En Jacob. in Je-
mafol. 107. 1. ψ) ad Exod. 25.

vum huic homini præponatur; Tertiã pariter, quæ simul commonstrat significatum nominis verbalis ex memorata radice oriundi Bovis scil. vel vituli, cujus speciei animal antiquiores ad arandum & triturandum adhibuisse, ejusque imagine in agriculturæ & alimenti Symbolum usos fuisse notissimum est. Amosi. VI. 12. *הִירְוֹזִין בְּסֵלֶנּוּ סוּסִים אִם יִחְרֹשׁ בְּבָקָרִים* an current in petra equi? an quis arabit bobus videsis præ aliis Fuller. (a) & Th. Gatakerum (b). Hanc esse genuinam emphasin & significationem vocis כְּרוֹב duo apud Ezechielem loci ex *וְכָאֵלֶּיךָ* positi perspicue edocent (c) conf. Apoc. (d). Et similitudo facierum (animalium) facies hominis, & facies leonis, & facies bovis, & facies aquile. Rursus cap. 10, 14. ubi eadem visio Prophetæ offertur: *Facies unius facies Cherub, & facies secundi, facies hominis, & tertii facies leonis, & quarti facies aquile.* In quibus ambobus dictis illud occurrat observatione dignum, quod Prophetæ פָּנֵי שׁוֹר vultu bovis c. i. substituerit in c. 10. פָּנֵי כְרוֹב. Tamen si latius quoq; sumtum reperiatur, prout bene animadvertit modo laudatus Rabbīnus, de toto, puta animali, quaternis faciebus constante. In c. X. 21. *Hoc erat psum animal, quod vidi sub DEO Israelis ad fluvium Chebar, & novi, quod essent Cherubini.* Unde collegerunt non pauci ex veteribus, subnixa hoc loco & i. Reg. VII. 29. olim sic usum obtinuissē, ut vox hæc non figuras simplices sed ē certis animantium formis mixtas & quasi hieroglyphicas indicaret, in quibus tamen species bovina præ cæteris fuisset notabilis, ut sic deno-

§. XIV.

HI Cherubini alis suis sedem præbue-
re DEO, qui inde non paucis scripturæ locis
(i) super iis sedere dicitur. Ipsum autem Pro-
pitiatorium in vicem quasi fuit scabelli pedum ejus,
si recte colligunt, qui voces, *הכרובים רגליו* ad quod in
cultu *מגשן* oporteat respici, de superiore arcæ
parte h. e. Propitiatorio intelligendas esse contendunt.
Nemo autem hic tam absurdus & simplex est, ut per
hanc singularem præsentia divina *שכינתו* supra Che-
rubinos, tolli vel circumscribi omnipræsentiam ipsius,
falso sibi imaginetur, *וְאֵין* absit hoc! Nonne, & cælos &
terram ego impleo, ait Dominus (k) sed hæc locutio eò va-
let, quod DEus in hoc præcipue loco, quæ domus i-
psius audit, gratiosum se populo suo præbere vellet.
In quocunq; enim loco habitatio invenitur attributa Creatori
significat commorationem Majestatis ipsius b. e. gloriæ creata
in loco aliquo, vel providentiam divinam in re quapiam, pro
ratione scil. uniuscujusq; loci, ut pulchre hoc diducit R. Mai-
mon. in *More Nevocchim*. (l)

§. XV.

DE Schechinæ descensu ad inferio-
ra, quanto intervallo is determinatus fuerit à
terra, docere nos satagunt Talmudistæ in Suc-
ca

1. Sam. IV. 4. 2. Sam. IV. 2. 1. Chron. XIV. 6. Ps. LXXX.
2. Ps. XCIL. 1. 2. Reg. XIX. 15. Es. XXXVII. 16. k) Jer. XXIII.
24. l) part. 1. cap. 25. conf. cap. 11. part. ejusdem.

ca (m) ex conjuncta arcæ & Propitiatorii altitudine,
quæ fuit decem palmorum (supra quam sedem ha-
beret Schechina, dum sermonem factura erat ad Mo-
sen) veritatem conclusionis ad alias quoq; curiositates
exinde exculpendas adstruentes. exstat (ibi) traditio
R. Jose: *infra decimam* (è terra distantiam) *nunquam de-*
scendisse Schechinam, *Mosen etiam & Eliam supra decimam*
(à cælo deorsum versus distantiam) *in aëra non ascen-*
disse. Q. S. E. (Ps. 115. 16.) *cælum, cælum inquam Domini*
est; terram autem dedit filiis hominum. (Huic adsertioni
opponit se alius sic argumentando: *ain tu non descen-*
disse Schechinam deorsum (infra distantiam aliquam de-
cimam à terrâ sursum versus?) *Sane scriptum est* (Ex.
XIX. 20.) *Et dimisit se Dominus super montem Sinai*. (Resp.
intelligi debere, hoc factum fuisse) *supra decimam* (à
terra distantiam) (*Ca Bai* *is idioy* *וואס*! vide ergo ali-
um, unde idem evincitur) *dimisisse nimirum se ipsam*
Schechinam infra ejusmodi à terra distantiam decimam, imo
usq; ad ipsam terram (Zach. 14. 4) *Et stabunt pedes ejus isto*
die supra montem olivarum. (Quid tu ad illud quæso re-
ponis? Resp. etiam hæc ita intelligenda, ne minus
quis) *quam decima alicujus distantia inter divinam Ma-*
jestatem & montem statuatur spatium. (Excipit iterum al-
ter: sentio, te prius assertum pertinaciter defendere,
quare adversus illud amplius verba tecum commu-
tare nolo; conveniamus igitur potius de altero, in
quo asserebas) *Mosen & Eliam sursum versus supra deci-*
mam (deorsum verius à cælo distantiam non fuisse
evectos; lubet proinde audire, quid Tibi videatur de
illo,

m) Talm. cap. 1. fol. 5. a. & En Israel. fol. 112. 6.

illo, quod habetur Exod. 19. 3.) *Et ascendit Moses ad DEUM* (Respondeo similiter, id capiendum) *de decima* quadam distantia. (At quid facias illo 2. Reg. 2. II.) *Et adsumtus est Elias in turbine ad caelos?* (audisti responsum prius, quod heic quoq; debet habere locum, sc.) *infra decimam quandam à cælo distantiam id pariter oportere accipi.* (Pace tua unum tamen adhuc dictum adversus thesin tuam objiciam. Scriptum. scil. est Job-26. 9.) *Continet faciem solii sui, & expandit supra illud nubem suam: Ad quem locum docet R. Tanchuma, quod DEUS omnipotens diffundat splendorem Schechinæ & nubis sue supra ipsum solium.* (Resp. Explicit hoc bonus ille vir utcunq; ei libuerit.) *Mea de Elia* (hæc mens est, quod in tam immensum spatium protenderit se solium, ut ad decimam à cælo distantiam pertigerit, eumq; ibi receperit. An consonet hæc traditio cum ea, quæ adfertur in Pirke R. Eliezeris (n) de Numinis in montem Sinai descensu, penes æquos arbitros esto iudicium. Illustris sane Wagenfeilius (o) eam priori aperte contrariam judicat, ita vero ibidem legitur ex versione Worstiana: Sexto die mensis Sivan, revelatus est Sanctus B. Israelitis, atq; è loco suo eradicatus fuit mons Sinai, & aperti sunt cæli, montisq; cacumen se inseruit cælo, atq; caligo obtexit montem, Sanctus vero B. insidebat Throno suo, & pedes ejus impositi erant caligini.

§. XVI.

DUlm in eo sumus, ut curiosas magis quam certas Judæorum traditiones circa Schechinæ

chinæ descensum proferamus in medium, non erit etiam id à scopo nostro alienum, eadem operâ simul ostendere, quibus gestibus singularem hunc divinæ præsentiae accessum receperint Cherubini, id quidem describitur in Sohare parasc. Lev. כַּרְבֻּבִים מִן הַמִּזְבֵּחַ (p) *Est* p) *edit.* que illius narrationis sensus in lingua latina prope. Lublin. modum talis (dolemus, nos adhuc destitui ea copia col. 105. Characterum hebraicorum, quâ ad hæc & alia testimonia ex Judæorum scriptis petita, in Lectoris gratiam suis typis imprimenda foret. opus. Docuimus, quod dicta hæc: *Et descendit Dominus etc. in nube apparebo super Propitiatorium: significant locum illum, ubi resident Cherubini, sic etiam antea stabilivimus: Cherubini in signum constituti erant.* Et didicimus, quod ter singulis diebus miraculum in alis ipsorum acciderit: illa hora, qua apparuit super ipsos Rex Sanctissimus, ipsi sua sponte sublatis alas suas extenderunt, operieruntq; Propitiatorium. Postea alas corrugatas retraxerunt ad corpora, sicuti scribitur (Ex. 37. 9.) *Et erunt Cherubini extendentes alas suas desuper, extendentes & non extendentes & non obtekti* (accurate enim perpendenda vis vocis כִּסְוֵי, quæ actionem innuit). Per miraculum enim consistebant (vid. R. Schal. Jarchi ad 1. Reg. 6. cujus sententiam improbat R. Ab. Esra ibid. & exhiberant se ipsos ob Schechinam (nempe habitantem intra se). Dixit R. Abba, quid volunt sibi hæc verba: *Et in nube apparebo super Propitiatorium & scribitur b. l. nempe Lev. 16. per hoc introibit Aaron* (in sanctuarium)? R. ecce Pontifex non vidit Schechinam, quo tempore ingressus est, sed nubes tantum descendit, & quando descendit venit super hoc Propitiatorium, & extense sunt ale Cherubinoꝝ, atq; mutuo complose. Ipsam autem

canticum cecinerunt, & quoddam canticum cecinerunt? (Psalm 96. vers. 6.) quia magnus est Dominus & laudabilis valde, & tremendus super omnes Deos. Hoc inquam cecinerunt, quando susulerunt alas, quando eas extendunt, dixerunt: Omnes Dii gentium sunt idola, Dominus autem coelis fecit (Pl. 9. 9.). Quando obtexerunt Propitiatorium, dixerunt (Pl. 96.) Coram Domino: quoniam venit ad iudicandam terram, iudicabit orbem habitabilem in iustitia & gentes in equitate. Et quando sonus eorum auditus est à Summo Sacerdote in Sanctuario, tunc reposuit suffium in loco suo, & animum attentum habuit ad id, ad quod attentus erat, nempe ut benedicerentur omnia. Et voces alarum ex cherubinis adscenderunt, descenderuntq; & hi hymnum cecinerunt, obtexeruntq; Propitiatorium, sublevaruntq; seipsos. Hoc autem est, quod scribitur וְכָסוּהוּ, cuius vocis vis accurate observanda. Unde verò nobis scire datur, quod vox ipsorum audita sit? inde scil. (Ez. 1. 24.) Et audiui vocem etc. sic Sob. Parasc. מִן הַמַּלְאָכִים Lev. col. 120. nulli fas erat edicere verbum מִן הַמַּלְאָכִים mundamini, nisi Pontifici summo qui sacris in hoc festo operabatur, & (modis suis) colligabat nomen Ietrag. in ore suo, quo colligato & consecrato in ore ejus, descendit vox hac & tetigit os ejus, manifestata, inquam, est vox in ore Pontificis, quae dixit מִן הַמַּלְאָכִים mundamini. Post pauca ait, Pontificem, ut primum promovisset pedem intra limen Sancti sanctorum, audivisse vocem Cherubinorum psallentium & alas complodentium, quas cum Pontifex à se mutuo disjunxerat & in altum submoverat, illico sonum illud alarum sedatum esse & alas silenter se invicem complexas. Postquam tandem thure litaverat, & preces in Adyto conceperat Pontifex, (refertur ibidem) sublevasse Cherubinos, ut ante, alas suas, atq; psalluisse, indeq; scivisse Sacerdotem S. quod DEUS opus quod in isto loco peregerat, gratiose respexisset.

set, & ob id pop. universum ex animo gaudium fuisse, cum ad impletum cernerent dictum Esai cap. 1. licet sint peccata vestra ut diaphana tamen ut nix albescent. Post id factum Pontificem oratione ad Dominum habita retrorsum exisse conf. cap. 5. Mischn. Jom.

§. XVII.

PRecibus aliquando apud Dominum enixè institit Moses, ut dignaretur Dominus faciei suae conspectu ipsum beare (r), cuius suae petitionis tale retulit responsum: לֹא תוכל לראות את פני 33. 20. כי לא יראני ההדמותי, quae ita transfert Onkelosus: Non potes videre faciem Schechinæ meae, nam nemo, qui vivit, me potest videre. Quando igitur promittit Dominus, se suam supra ilas collocaturum, (s) peculia- (s) Levit. re eidem signum adjicit, ex quo de ipsius praesentia 16. 2. singuli possent reddi certiores: In nube, inquit, apparebo supra Propitiatorium (t), unde fit, ut scriptura, ubi gloriam DEI se manifestasse commemorat, perpetuo ferme nubis, ipsam circumfundentis, mentionem injiciat (u). Et apparuit Dominus in tentorio in columna nubis, & (u) Deut. 31. 15. sicut columna nubis super ostium tabernaculi. (v) Qui oculo ad oculum visus es, Tu Domine, & nubes Tua perstitit apud illos: Et in columna nubis incessisti Tu ante ipsos interdiu, & 14. 14. in columna ignis noctu. (w) Et apparuit gloria Domini universis (w) Num. 16. 20. so cœtui in nube scil. ut observat R. Schal. J. (x) Et respererunt ad Tabernaculum conventus, & ecce operuerat illud nubes, & conspecta est gloria Domini. (y) Et sacerdotes non poterant stare ad ministrandum propter nubem, quia replebat gloria Domini domum Domini. (z) Et factum est, cum ingrederetur (z) Exod. 33. 9.

tur Mises Tabernaculum, ut descenderet nubes illa, & staret in ostio Tentorii, & loqueretur cum Mose, viditq; totus populus columnam nubis huius, consistentem in ostio Tentorii. Quare suu nexit, universus populus, & prostravit se in faciem quisq; in ostio Tentorii sui. (1) Et operuit nubes Tentorium conventus, & gloria Domini replevit tabernaculum. Et cum elevabatur nubes hac desuper tabernaculum, tum iter faciebant filii Israel per omnia itinera ipsorum. Si vero nubes illa non elevabatur, non proficiscebantur usq; ad eum diem, quo elevabatur. Nam nubes Domini erat super tabernaculo interdiu, & ignis erat super eo noctu in oculis omnium filiorum Israel per omnia itinera eorum. (2) Quæ loca usq; similia plura (cum quibus confer. Ezech. 1 v. 4. 26. Cap. 10. 4. Dan. 7. 13. Apoc. 4. Luc. 2. 9. Matt. 25. 31. Act. 1. 9. 11. Matt. 17. 5. quorum parallelismus notatu dignissimus & hic solum per occasionem indicatus, gloriam Mesiaæ haud aliter ac in pellucido quodam speculo representat) nubem, divinæ præsentiaæ Symbolum rem prorsus insolentem, prodigiosam & extraordinariam fuisse, testantur clarissimè, cum etiam extra Tabernaculum, & quotiescunq; *ἡ δόξα τοῦ κυρίου* Scriptura meminit, toties nubis communiter memoriam faciat. Non ignorarunt hoc tanquam *περὶ* quoddam singulare in cœlitum suorum, quos finxerunt, apparitionibus describendis ipsi Gentiles, Poëtæ imprimis, quibus nihil frequentius, quam Deastros suos, iisq; natos obscuro gradientes acre sepire, & multo nebula circumfundere amicta, cernere ne quis eos posset (3). Quemadmodum ve-

ro
1) Exod. 40. 33. 2) vid. 65 ps. 105. 39. & conf. Sap. 18. 3. 3) Virg. 1. Æneid. v. 415. 416. 417 443. 444. 445. 583. 584. Æneid. lib. 3. v. 587. & l. 12. v. 416. Horat. Carm. lib. 1. Od. 2. v. 31.

ro Nubes præsentiaæ divinæ amabile atq; venerabile indicium dedit; ita Fumus ex adverso triste de ipsius discessu portendit præfagium. Brevi enim, antequam una cum excidio urbis exilioq; gentis, sedi suæ valedictura erat Schechina, & decima profectio, (quæ prioris œconomiaæ variationem) in cœlum migratura 4) ubi narrat Esaias 5) se vidisse *יהוה יקרא* gloriam Domini Targ. (6) non scribit domum fuisse repletam nube, ut olim specimine perennantis præsentiaæ, sed fumo prænuncio & prognostico conflagrationis & incendii: fateetur, se conspexisse Seraphinos i. e. angelos igneos propter incendium prædeterminatum, qualem etiam formam gloria Christi futuram, venturi ad vindictam sumendam de gente Judaica conjicit Cl. Ligtfootus (7). Cui posterius hoc ex Fumo *καὶ πύραυς* gratè acceptum debeo.

§. XVIII.

His attentè consideratis, non videtur superesse scrupulus, qui quenquam incertum relinquit de nube illa, in qua supra Propitiatorium Dominus se revelaturum pollicetur, fueritne illa densus ille fumus, qui ex thymiamate Pontificis, misto cum fumo ignis sacri, pyramidis in modum supra tabernaculi tectum evolvebatur, an insolitum quoddam ac miraculosum *φαιδμασμον*, Tabernaculo semper præsens, & à fumi natura diversum. Certe R. Schel. Jarchi acceptionem illam de fumo allegoricis expositionibus annumerat. Sic enim commentatur

D3

ad
4) Vid. Sanhed. Cocc. edit. Amstelod. in 4to p. 157. 5) Cap. 6. conf. Ex. 19. 18. 7) Hor. hebr. p. 1091. edit. Carpz.

ad Lev. 16. 2. *Non ingreditur omni tempore etc. Nam semper ego appareo ibi* (supra יוֹ יִלְאֶשְׁתִּי) *cum columna nubis mea, & quia ibi manifestatur Schechina mea, ergo sibi cavebit Pontifex, ne se assuefaciat ingredi etc.* Secundum Midrasch is potest esse sensus verborum (nam in nube apparebo supra etc.) *non audebit nisi cum nube suffitus, die Expiationis introire.* Inprimis autem notari meretur in hoc argumento, id, quod affert R. Abarbanel ad Exod. 40. (8) *Dico: DEum creasse primo die nubem quandam ad gloriam suam, non generatam à vaporibus adscendentibus, ut reliquæ nubes, sed creatam ex nihilo.* Eandem hanc nubem, paulo infra ait, fuisse Columnam nubis & ignis, Israelis in deserto Daduchum. In Sohare (9) ad verba: *Nam in nube apparebo supra Propitiatorium, adseritur, nubes hæc ejus generis fuisse, in quali Elias ad sidera raptus est: Dicit R. Abba: Felices justos! quos DEus ita honorat. Didicimus: Si equum quis Regis terreni auderet conscendere, is reus foret mortis. DEUS B. autem tibi sicut Eliam super nubem. S. S. E. 2. Reg. 2. 11. Et adscendit Elias in turbine ad cælos etc. De Mose mox idem predicatur, quod ejusmodi nubem introierit, in quali Dominus super יוֹ יִלְאֶשְׁתִּי se præbebat conspiciendum. Omnia ad verbum adponere tædet: sapiunt enim תאבולוגיא.*

§. XIX.

ULtimum est, ex quo in textu nostro Propitiarii sanctitas maximopere commendatur, scilicet quod vacuus in eo inter ambos

hosce
 8) vid. loc. integr. cit. in Glor. Mos. Calv. de Columna Nub. &
 Ign. p. 52. 9) parasc. Levit. מִזְבֵּחַ הַעֹלֹת col. 105. edit. Lubl.

hosce Cherubinos locus Divini oraculi futura esset sedes. Indicatur illud versu 22. in quo DEus, cum Mose conventurum & locuturum se cum eo dicit è superiore scil. parte operculi Propitiatorii è medio duorum Cherubinarum, qui erant super arcam illam testimonii; quæcunq; præceperit ipsi referendo filius Israel. Circa cujus sensum duæ insignes quæstiones moveri solent à Philologis. Prior est: *an Moses toties Sanctum Sanctorum ingressus sit, quoties dixerat DEus ipsi horam ad jussa sua capeßenda; vel, an Dominus ex loco hoc cum Mose, foris & extra velum stante sit collocutus.* Posterior autem: *Quenam fuerit natura & ratio loquelæ hujus inter Dominum & Mosen.* Ad priorem quod attinet ventilari illa solet inter Magistros occasione præcepti divini Lev. 16. 2. 3. *Dic Aharoni, ne quovis tempore ingreditur in Sanctuarium, quod est intra velum ante operculum Propitiatorium, quod est super arcam, ut non moriatur.* Quæsi ad Mosen restringantur pariter ac ad Pontifices, proposita controversia prima fronte videretur nullo negotio posse dirimi. Est enim illorum opinio dudum à Doctioribus refutata, qui Pontifici, non quidem quotidie, sed illis diebus, quando è re nata & necessarium id fuisset, illud loci arcanum ad consulendum DEUM existimarunt fas fuisse introire, cum isti sententiæ repugnent verba modo allegata è diametro, reclamet Apostolus in Epistola ad Hebræos (10), ac contrariantur melioris notæ Scriptores inter Judæos; Quorum omnium magno consensu planissime demonstratur, quod summus Sacerdos sacrum illud intra velum adytum, non nisi semel in anno, in festo

10) Cap. IX. 7.

nim. anniversario Expiationis sit visere ausus. Quod
 vero præceptum illud ad Moſen per omnia extendi
 nequeat, probat rationibus haud contemnendis R. A.
 ben Eſra (11), cuius propterea iuvabit audire ratioci-
 nium: *¶* Disposita ſic totius Tabernaculi Fabrica, uti
 fuerat Moſi mandatum, *¶* tum (inquit) *DEus* ipſum ingre-
 di *juſſit tabernaculum*, & locutus eſt cum ipſo facie ad faciem
 nempe in illo loco, in quem Pontifex ſemel in anno ingreſſus eſt
 cum fumo thymiamatis. Nam Moſes erat filius domus, cogor
 autem hoc adſerere eo reſpectu, quod Moſes tabulas in arca
 condiderit, & impoſuerit Propitiatorium arce, in quo erant
 Cherubini ſupra arcam, ſupra quos manſit perpetuo Gloria DEI.
 Quid autem factum eſt, quando Aaron & filii ejus deſcendere
 fecerunt velum tegens extrinſecus locum arce, quomodo acce-
 dere ad illam poterant? propterea dicebam, quod Moſes ſolus
 intra velum introierit, & quod Aaron atq; filii ejus ſubmove-
 rint tegumentum, quod dictum eſt velum. Moſes autem ſum-
 ſerit hoc tegumentum, & eſt veſtigio obtexerit arcam testimoni-
 ne Aaron & filii ejus ipſam viderent. Alius autem locus ſcri-
 bit: & operient eo etc. Nam illi erant ipſius coadjutores. Qui-
 dam putant, ſacerdotes obtexiſſe arcam, ſed hoc feciſſe, faciebus
 ab arca averſis. Idem alio loco (12): *Moſes eſt fidelis in to-*
 ta domo mea h. e. quaſi filius domus, qui ingreditur, nulla ve-
 nia impetrata, & qua opus habet eloquitur. Vos autem quan-
 do conveniam, fiet in ſomniis, quod niſi fuerit, nec habebitis po-
 teſtatem interrogandi. Ex quibus ſatis liquet fuiſſe Moſi
 præcipuo illius Tabernaculi miniſtro cautas ſingula-
 res, prægnantes & graves, quæ ipſi ſupellectilem San-
 cti ſanctorum non ſemel in anno, ſed ſæpius, quoties
 nim. populo erant movenda caſtra & novum iter ſu-
 ſcipien-

ſcipiendum, oculis ſuis ſuſpiciendi præbuerunt occa-
 ſionem.

§. XX.

Verum iſta ex incidenti. Veniendum
 nunc propius ad problematis resolutionem. E-
 gregie heic ſubvenit decantata illa ac nobilis a-
 pud interpretes regula: *Morem eſſe ſcripturæ, quod in locis*
controverſis ſe ipſam per alia clariora optime explicet. Dum e-
 nim inter ſe diligenter conferuntur hiſtoriæ, ex qui-
 bus propoſitæ quæſtionis ſtatus decidendus erit, pate-
 faciunt illud, quod *το κεινός* eſt in hocce negotio, a-
 pertiſſimè. Ex eorum numero præ ceteris allegari
 meretur Num. 7. 89 qui locus citati dicti ex Lev. XVI.
 2. luculentam quandam paraphraſin continet: *Et cum*
Moſes introivit tentorium, ut ad ipſum ſermo fieret, audivit
vocem ſecum loquentem de propitiatorio quod ſuper arcam fœ-
deris erat, è medio duorum Cherubinorum, exinde ſermo ad eum
factus eſt. Ad quæ ita commentatur R. Sal. J. *Moſes ingreſ-*
ſus eſt tabernaculum conventus, & ibi audivit vocem è medio inter
Cherubinos loco. Vox hæc demiffa eſt cœlitus ad locum prædi-
ctum (nos putamus, nihil iſta ſubtilitate eſſe opus, cum
Dominus ipſe apud ſuum tabernaculum ſemper eſſet
præſto) & porro inde exiit in Tabernaculum conventus, loque-
tatur ſola ſecum (notanda enim probe vis vocis מְדַבֵּר,
quod ex conjugatione intransitiva Hiſthpah. דִּבְרוּ לְבִין,
עצמו, & ille exinde audivit. Dicat forte vocem ſubmiſſam hic
intelligi: Ponderato bene, eſſe ſcriptum אָה קוֹל, quæ particula
declarandi gratia adjecta eſt, valetq; ad probandum, fuiſſe vo-
cem eandem cum ea, quæ alloquebatur ipſum in Sinai) de qua
ſimiliter digito quaſi monſtrandi ergo reperitur di-
 E ctum

Etum אה קור Exod. 20. 16.) *claram puta & valde sonoram, quæ cum pervenisset ad ostium, ibi (ejus sonus ita) defecit, ut extra Tentorium audiri non posset. Et allocuta est ipsum - iis & clauditur Aaron, (ne quis putet, vocem illam ad ejus etiam aures pertigisse. Huc usq; R. Sal. Cum quo concinit circa hoc, in quo vertitur ipse quæstionis cardo, R. Aben Esra ad locum eund.) Præter Mojen, inquit, nemo, qui in tabernaculo aderat extra velum, vocem illam percepit. Verosimile est, quod DEUS auxerit sensum auditus ejus, sicut sensum visus in puero Elizei & oculorum in Bileamo. De voce hac, fuerit illa argutane, an exilis, alteri cum altero non convenit. Faver R. Aben Esra Scriptor Baal Turim (13) ad verba וְהָיָה כְּשֶׁיִּשְׁמַע רָקָה. *Vocabulum, inquit, רָקָה in textu biblico bis occurrit, hic nim. & amplius (14). Loco hoc posteriori scribitur רָקָה רָקָה, quod idem significat, ac illud: Lev. 16. 3. In nube apparebo supra Propitiatorium, h. e. in fumo thymiamatis, de quo usurpatur vocabulum רָקָה, audietur vox רָקָה submissa & silens. Sententiam vero R. Salomonis nescio annon æquali מִתְּחִלָּה specie colorare queat, quod passim reperitur apud Prophetas, vocem Gloriæ divinæ fuisse voci multarum aquarum similem (15). Utcunq; fuerit, nos circa dubium hoc lubentes alius deferimus מִתְּחִלָּה. Constat proinde nobis ex consensu utriusq; Magistri cum iis, quæ antea adducta sunt, quod Moyses, quando cum ipso locutus est Dominus, non ipsum Sanctum sanctorum introierit, sed Tabernaculum solum interpanso velo ab adyto divisum, atq; ibi mandata divina exceperit, quæ porro sententia non parum stabilimenti accipit ab Ezech. 43. 6 (Quis enim negare audeat, visionem hanc adversarii consuetudini? ubi Propheta ex tribu ipse**

Levi

Levi oriundus, perductus in atrium Templi intimum, audivit vocem, ad se verba facientem ex ipso Templo.

§. XXI.

Contigit præterea crebro satis, ut Moyses, vocatus ad colloquium, in ipso statim introitu Sanctuarii obvium sibi haberet Dominum. Est enim testis locuples ipsa historia sacra, evenisse perquam frequenter, ut Dominus ipse progressus in columna nubis ad ostium usq; Tabernaculi, in conspectu populi universi Mojen servum suum compelleret, atq; placita sua ipsi exponeret. Videri possunt loca infra citata & id genus plura (16). Pariter etiam hoc ex visionibus Ezechielis declaratur elegantissime: Refert enim vates sanctissimus Cap. 9. & 10, quod gloria DEI Israelis, allocutura virum quemdam linteis indutum, stantem in atrio interiori sublevando se ipsam à loco, ubi erat super Cherubim, transierit usq; ad limen Templi vid. vers. 3 cap. 9. Sic in cap. X. 4. Et sustulit se gloria Domini à loco, qui erat super Cherubim, ad limen Templi add. vers. 6. unde templum nube, & atrium interius splendore repletur: posteaquam executus erat vir linteis indutus, quæ in mandatis acceperat, & Mercava denuo delineata fuerat, significanter memoratur in versic. 19 ejusd. cap. Et recessit gloria Domini à loco, qui erat super limen domus, & constitit supra Cherubinos.

§. XXII.

Restat nunc enodanda quæstio altera, priori aliquantò subtilior, de natura nempe

E2

& ra-

13) ad Lev.

16. 12.

14) 2. Reg

19. 12.

21) vid.

62 43. 2.

ap. 1.

24. etc.

16) Num.

12. 6. Ex.

33. 9.

Num. 16.

20. 21. etc.

& ratione loquelæ inter DEum & Mosen. Fundamen-
tum ejus nulli potest esse obscurum, qui novit, quo va-
leat tritum illud Magistrorum axioma: דבר ה' תורה
דבר ה' תורה Scripturam prædicare de DEO non nulla, quæ
competunt hominibus. In hoc argumento pertractando
discutiendoq; summa cum laude versatus est Maimo-
nides per pleraq; capita partis primæ More Nevochim,
ex quo præclaro opere pauca quædam excerpemus,
quæ ad meliorem conceptum de significato radi-
cum דבר & אמר, quando de DEO usurpata leguntur,
adquirendum apprime inserviunt; DEum enim Spiritum
esse, literæ sacræ docent, cui os & loquela non ni-
si per דבור ה' attribuuntur: *Attribuitur DEO, in-*
quit (17) ipsi sermo, quem Moses audivit, quia DEus illum crea-
vit & innovavit, sicut creavit reliquas creaturas etc. Mox.
Quod ita, sermo DEO attribuitur, id eodem modo fit, quo ipsi
attribuuntur aliæ proprietates ab aliis operibus, quæ nostris si-
milia sunt, desunt, & erudiuntur mentes nostræ, quod scien-
tiam aliquam divinam prophete affecuti sint, & apprehende-
runt cum dicunt, quod DEus cum ipsis locutus sit, vel hoc aut
illud dixerit, ut sciamus ea, quæ nobis ab illis communicantur,
non cerebri ipsorum esse figmenta & somnia, sed à DEO O. M.
profecta. Paulo inferius idem (18): O nne דבר ה' אמר
h. e. omnis sermo & locutio, quæ de DEO dicitur, est ex alter-
utra duarum posteriorum significationum b. e. vel cognomen
Beneplaciti & voluntatis ipsius, vel est cognomen rei alicujus,
quæ à DEO intelligitur. Quod dico, esse cognomen rei alicujus,
quæ à DEO intelligitur; ita intelligo, significare rem aliquam
quam DEus intellectui nostro infundit sive jam nobis illam no-
tam faciat per vocem aliquam creatam, sive per modum au-
quem prophetiæ. Digna forent singula, quæ heic adpo-
neren-

17) vid.
part. 1.
cap. 65.
p. 117. ex
versione
Cl. Bux-
torffii.

18) pag.
118.

nerentur, quibus prædictorum vocabulorum acce-
ptionem, quando de DEO occurrunt, loco isto discer-
nit Doctor iste egregius, nisi circumscriberemur lege
brevitatis. Redeunt tamen eo omnia, quod verba
dixit vel locutus est de DEO usurpata significant
voluntatem & beneplacitum: Et quod, vocem DEI
audire secum loquentis, sæpius de voce aliqua à DEO crea-
ta intelligendum sit.

§. XXIII.

Volumus probe notari verba hæc,
quæ diximus ultima, nim. sermonem, quando
de DEO prædicatur, de voce creatâ sæpe oportere
intelligi: us quippe acceptio illa altera à Maimo-
nide allata minime excluditur, sæpe nim. eo quoque
indicari rem, quæ intellectui nostro à DEO infunditur.
Nam utroq; modo voluntatem divinam Mosi ma-
nifestatam fuisse, tradit partim Doctor modo laudatus,
partim etiam illi, qui scripta ejus notis illustrarunt &
animadversionibus. Non gravabimur testimoniis id
ipsum probatum dare, modo nobis indulgeat B. L.
ut sine aliquo eorum examine paucula ex us allegem-
us. Prolixitatem namq;, qualem ejusmodi quæ-
dam &iam deposceret, refuginus summopere. Pro-
dunt se mox ipsas, ubicunq; obviæ sunt, opiniones in-
sulsæ. Omnia probanda sunt & quæ probantur pro-
ba, ea retineri oportet. Ad rem igitur. Quenam, in-
quit Maimonides, est differentia inter Prophetiam Mosi
& prophetiam reliquorum omnium Prophetarum? quod omnes
Prophete ceteri prophetiam acceperint vel in somnio vel in visio-
ne: Sed M. N. Moses oculis suis viderit, vigil & stans,
quomodo

quemadmodum scribitur: cum Moses ingressus est tabernaculum conventus ad loquendum cum DEO, audivit vocem, loquentem secum, (19). Omnes prophetae reliqui acceperunt prophetias per angelum aliquem, unde ea, quæ viderunt, in similitudine & enigmate adspexerunt. Sed Moses M. N. nullius angeli opera, quemadmodum scribitur ore ad os loquar ei (20). Et verbum Domini factum est (in visione) non autem in enigmate: Is enim (Moses) non usus est enigmatibus, sed visione, ut rem ipsam clarissime viderit (21) & cetera, quæ de hoc discrimine prophetiæ Moysi & aliorum Prophetarum istic sequuntur, quæ cum ad scopum non faciant, consultò prætermittimus. Dixerat, omnes Prophetas, Mose excepto, audisse sermonem, mediante angelo. Quærat quis, is quisnam fuerit? Hic explicat se ipsum Doctor noster in opere suo More Nevoch. (22), ubi ita se habent verba: Respondeo omnino, ita se rem habere, & quod medium illud fuerit facultas imaginatrix, qua audiverunt, quod DEUS loquatur cum ipsis in somnio prophetiæ. Moses vero audivit ex Propitiatorio inter duos Cherubinos sine ministerio facultatis imaginatricis. Non possumus aliter ex his judicare, quam quod eò tendant, ut statuatur, Moysen percepisse vocem quandam, à DEO creatam, quæ ipsi prior erat interpretatio verborum: Moses audivit vocem DEI, se alloquentis. Dicebamus autem eandem *hōm* in posteriori productionum à Maimonide expositionum sensu, scil. ut eā innuatur res aliqua, intellectui humano à DEO infusa, à quibusdam accipi. Eo propendere videntur, Maimonidis Paraphrastæ ad cap. modo citatum More

19) Num. 7. 89. 20) Num. 12. 8. 21) ex Hilcot Jesode ha-thorab cap. 7. 22) Part. 2. cap. 45.

re Nevochim (si recte capimus illorum mentem) (23). Etiam si modum simul priorem omnino non tollunt, sed præsupponunt. R. Schem. Tobh ait: Medium illud est facultas imaginatrix, quæ audit Dominum, secum loquentem in somnio b. e. quod homo imaginatione sua in somnio sibi ipsi videatur, ac si cum Domino loqueretur, & sic influentia n. illam gloriosam & miram æstimat, ac si illa ipsa esset DEUS B. verum Moysi M. N. prophetia facta est supra Propitiatorium intra Cherubinos, quibus verbis virtutem intendit intellectivam, per duos autem Cherubinos facultatem cogitativam ac imaginatricem, quæ duæ facultates inter se differunt, etsi ab aliis reputentur pro una. Solus autem Moses audivit vocem, dum erat adhuc vigil (תִּירָה) (שָׁמַע בְּשִׁמְעוֹ הָקוֹל) & insomnis absq. minima alteratione vel commotione, propterea de eo scribitur: & cum veniret Moses in tentorium conventus, audivit vocem ad se loquentem (24). In hac quoq. parte singularem habet prerogativam Moyses, quod ejus prophetia non fieret per parabolas & impressas imaginationes (הַקּוֹלִים) sed quod vocem clare audiverit; Propheta vero reliqui nullam audire vocem; nisi essent in visione prophetica, quando autem erant in visione prophetica tum audiebant vocem in visione & enigmate. R. Kraskæ sententia est, per duos Cherubim significari intellectum rationalem sic consideratum, ut arctissime cohereat cum intellectu agente adeo quidem, ut omnes prophetiæ, quas habuit Moyses, ex ipsius arbitrio ei obtigerint à DEO mediante intellectu activo, vel etiam vocem esse à DEO creatam, ex qua compositus fuerit is sermo, qui ad Prophetam pervenit. Tertius Maimonidis Commentator R. Ephodeus putat, verba intra Cherubim idem esse, ac quod

23) part. 2. cap. 45. 24) Num. 7. 89.

quod prophetia Mosis fuerit in medio inter duas facultates
 intellectivam & rationalem. Verbis autem supra Propitia-
 torium dicit innui intellectum abstractum vel facultatem in-
 tellectivam, ut duo Cherubim sint facultas cogitativa & sen-
 sitiva communis. Tandem subjicit: *השם יודע אי נא יכשר*
Novit DEUS, an hoc rectum sit. Ite igitur in suffragia,
 boni Lectores, si vobis ita videatur. Ego su-
 per hac controversia Palæmonis partes mi-
 hi non sumo.

SOLI DEO GLORIA.

